

NİTELİKLİ ÖĞRETMEN SORUNU

Cahit KAVCAR

A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi – ANKARA

ÖZET

Bir eğitim sisteminin en önemli ögesi öğretmendir. Öğretmen yetiştirme konusunda bugün önemli sorunlar içinde bulunuyoruz. Sorunların iki temel boyutu var: Birincisi nitelik, ikincisi nicelik sorunu. Özellikle nitelik bakımından, yüksek öğretmen okulunun, 1970'ten önceki eğitim enstitülerinin, hatta ilköğretmen okullarının yetiştirdiği öğretmenleri bugün yetiştiremiyoruz.

Türk eğitim tarihi, öğretmen yetiştirme bakımından 150 yıl gibi köklü bir geçmişe, zengin bir deneyim ve birikime sahiptir. Bu birikimin içinde olumlu örnekler bulunduğu gibi, olumsuz örnekler de var. YÖK tarafından 1997'de girilen öğretmen yetiştirmede yeniden yapılanma çalışmaları üzerinde iyice durmak gerekir. Öğretmen yetiştiren öğretmenler konusu da büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Nitelikli öğretmen, öğretmen yetiştirme

ABSTRACT

One of the most important elements of an educational system is teacher. It is a fact that we have some serious problems in teacher training in turkish education. There are two main dimensions of problems, one is problem of quantity.

History of Turkish education has rich experiences in teacher training. There are some positive models and also negative models in these rich experiences. It is necessary to study and to assess working of re-organisations of teacher training which were done by Higher Educational Council (YÖK).

Key Words: Qualified teacher, teacher training

GİRİŞ

Öğretmen yetiştirme konusunda bugün önemli sorunlar, ciddi sıkıntılar içinde bulunduğumuz bir gerçek. Sorunların iki temel boyutu var: Birinci nitelik sorunu, ikincisi nicelik yani yeter sayıda öğretmen sorunu.

Özellikle nitelik bakımından, yüksek öğretmen okulunun ve 1970'ten önceki eğitim enstitülerinin yetiştirdiği dal öğretmenleri bugün yetişmiyor. Hatta bugün üniversitelerde, ilkokuldan sonraki altı yıllık eski ilköğretmen okullarının, yani lise düzeyindeki bu okulların yetiştirdiği sınıf öğretmenleri de yetişmiyor. Bunun nedenleri Bakanlık ve YÖK'çe çok iyi araştırılmalı, buna göre kalıcı çözümler aranmalıdır.

Öğretmen yetiştiren eski kurumları anmayı, sadece bir geçmişe özlem, bir nostalji olarak algılamamak gerekir. ŞU gerçeği de açıkça kabul etmeliyiz ki, eski yüksek öğretmen okulları ile eğitim enstitüleri ve ilköğretmen okulları artık aynen açılmaz. Onlar artık tarihe karıştı. Evet onlar aynen alınmaz ama onların olumlu yönlerinden her an yararlanılabilir, yararlanılmalıdır.

Öğretmenin Önemi

Öğretmenlik mesleğinin önemi ve değeri nereden gelmektedir?

Bir eğitim sisteminin en önemli ögesi öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı, temelde, sistemi işletip uygulayacak olan öğretmenlerdir ve diğer eğitim personelinin niteliklerine bağlıdır. Hiçbir eğitim modeli, o modeli işletecek personelin niteliğinin üzerinde hizmet üretemez. Bundan dolayı, "Bir okul, ancak içindeki öğretmenler kadar iyidir" denilebilir.

Bilindiği gibi, iyi bir öğretilerde üç temel özellik aranır: 1 Genel kültür, 2. Özel alan bilgisi, 3. Öğretmenlik meslek bilgisi. Genel kültürün önemi açık. Alan bilgisini, bilmeyen öğretmez diye, öğretmenlik meslek bilgisini de her bilen öğretmez diye açıklayabiliriz.

8 yıllık temel eğitimde yer alan öğelerin etkili olabilmesi için okul binaları, derslik, donatım, program, araç gereç önemli olmakla birlikte, bunları kullanıp yasaya içerlik kazandıracak olan öğretmenin bilgi ve becerisi hepsinde daha önemlidir. Görülüyor ki en büyük görev ve sorumluluk öğretmene düşüyor. Bu nedenle öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimleri büyük önem taşımaktadır. Özellikle hizmet öncesi eğitimleri.

Öğretmen yetiştiren kurumların 1982'de YÖK'e bağlanarak üniversite çatısı altına alınması ve her kademedeki öğretmen için en az dört yıllık lisans öğrenimi aranması, başlangıçta olumlu bir yaklaşımdı. Öğretmenlik gibi ayrı bir önem taşıyan mesleği, sık sık bakan ve hükümet değişikliği gibi politik dalgalanmalardan uzak tutmak elbette ki yararlı ve gerekli idi. Ancak, yeterli öğretim kadrosu, gerekli altyapı hizmetleri ve doyurucu programlar oluşmadan sadece tabela değişikliği ve sadece süre arttırma ile nitelikli eleman yetişmediği görülmektedir. Aynı sorun, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim için de geçerlidir. Eğer yasada öngörüldüğü gibi konuya çok boyutlu ve bütüncül açıdan bakılmazsa, 8 yılı 18 yıla çıkarsak da bir anlam taşımaz.

Öğretmen yetiştirme konusunda üniversitelerin deneyimi yoktu ve üniversiteler bu önemli göreve hazır değildi. YÖK de bu konuya başlangıçta gereken önemi vermedi, gerekli özeni göstermedi. Öğretmenlik mesleği üniversitelerde önemsenmedi, ciddiye alınmadı. Hatta küçümsendi. YÖK'ün bu çok önemli konuya 15 yıl geçtikten sonra, 1997'de eğildiği görülmektedir.

Öğretmenliğin İhmal Edilmesi

Öğretmenliğe ve eğitim fakültelerine hakkettikleri önemin verilmemesi, Milli Eğitim Bakanlığı ile YÖK'ün sağlıklı işbirliği yaparak ülkenin öğretmen ihtiyaçlarına gerçekçi çözüm arayıp bulamayışı, insangücü planlamasının yapılmayışı, üniversitelerin ve YÖK'ün yalnızca süre arttırmayı ön plana alması, uygun sayı ve niteliğin göz ardı edilmesi, öğretim elemanı seçme ve yetiştirme: eğitim fakültelerinin, kadro sıkıntısı çeken çeşitli öğretim elemanları için istihdam yeri olarak görülmesi başlıca sorunlardı.

Nitekim bu sorunlar, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığınca 1998'de çıkarılan bir kitapta söyle dile getirilmektedir:

“Bugün gelinen nokta dikkate alındığında Eğitim Fakültelerinin yanlış yapılanma, temel amaçlardan uzaklaşma gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunduğu ve ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamada gerek nitelik gerekse nicelik bakımından yetersiz kaldığı görülmektedir” (YÖK, 1998).

Aynı yayında, eğitim fakülteleri ve öğretmen sorunu konusunda aşağıdaki noktalar da vurgulanmaktadır.

“Eğitim Fakülteleri geçen 15 yıllık sürede ülkenin öğretmen ihtiyaçlarından ziyade sahip olduğu öğretim elemanlarının akademik yönelimleri ve tercihleri doğrultusunda yapılanmıştır” (s. 46).

“1982 yılındaki yeniden yapılanma ile Eğitim Fakülteleri daha çok ortaöğretim öğretmeni yetiştirmeye yönelmişler ve ilköğretim II. Kademe öğretmeni yetiştirmeyi ihmal etmişlerdir” (s. 48).

“Eğitim Fakültesinin asli görevlerinden bir olan öğretmen eğitiminin niteliğini arttırmaya yönelik bilimsel çalışmalar ihmal edilmiştir” (s. 49).

“Eğitim Fakültelerinde alanının öğretimine yönelik yöntem bilgisi ve öğretmenlik tecrübesi ihmal edilmiştir... Bunun sonucu olarak , alanı iyi bilen ancak öğrencilerle iyi iletişim kuramayan ve bilgisini öğretemeyen öğretmen tipi ortaya çıkmıştır” (s. 49).

Bu haklı eleştirileri, eleştirilen durumlara çözüm bulmaktan sorumlu olan YÖK'ün yapması çok ilgi çekicidir. Ve bu eleştiriler, öğretmen yetiştirme konusuna YÖK ve üniversitelerin gereken önemi vermediği, gerekli özeni göstermediği yolundaki görüşlerimizi doğrulamaktadır.

Öğretmenliğin ihmal edildiğini ve nitelikli öğretmen yetişmediğini, YÖK/Dünya Bankası Millî Eğitim Geliştirme Projesi'nin bir uzmanı da dile getirmekte ve şunları söylemektedir:

“ Geçmişin okullarla içice olan, öğretmenin alanda yeterli tecrübeye sahip olmasını sağlayan öğretmen yetiştirme anlayışı (özellikle köy enstitülerinde ve öğretmen okullarında), üniversite düzeyde öğretmen yetiştirmede bir dereceye kadar ihmal edilmiştir. Üniversiteler düzeyde öğretmen yetiştirmede, alan bilgisi öe genel kültür ön plana çıkarılmış, öğretmenlik formasyonunu sağlayan dersler ise, eğitimi bilimleri alanındaki bazı teorik derslerden ibaret kalmıştır. Okullarda uygulama ise, giderek küçülen ve ihmal edilen bir ders haline gelmiş ve bunun sonucu olarak, eğitim fakülteleri lisans programlarından ya da öğretmenlik sertifikası programlarından mezun öğretmen adayları, meslekte öncelikle ihtiyaç duyacakları pratik öğretmenlik tecrübesini yeterince elde edememişlerdir.” (Yıldırım, 1998).

YÖK'e devirden sonraki altı yıllık öğretmen yetiştirme uygulamaları sonucunda uygun sayıda ve nitelikte öğretmen ihtiyacını bir türlü karşılayamayan Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmen yetiştirme işini yeniden kendi üzerine almak istedi. Bu konu 12. Millî Eğitim Şurasında (18-22 Temmuz 1988) gündeme getirildi ama kabul edilmedi. Bunun üzerine yine Şura kararları doğrultusunda, 1982'de kaldırılan Öğretmen okulları Genel Müdürlüğü'nun yerine, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü kuruldu (1989). Adı geçen genel müdürlük, Bakanlıkta YÖK ve üniversiteler arasında sağlıklı ve sıkı bir işbirliği yapılabilmesi için konuya önemle eğildi. Bu amaçla 192'de Erzurum'da 1993'te İstanbul'da ve 1995'de Ankara'da kapsamlı ve geniş katılımlı, “Öğretmen yetiştirmede koordinasyon ve işbirliği” toplantıları düzenlendi. Toplantılarda nitelikli ve uygun sayıda öğretmen yetiştirme konusunda çok doyurucu çalışmalar yapıldı, önemli kararlar alındı. Raporlar kitap halinde basıldı. Ancak, alınan kararlar ne yazık ki uygulamaya yansımada.

Millî Eğitim Bakanlığı ile YÖK arasında özellikle öğretmen yetiştirme konusunda yaşanan iletişim kopukluğu bir türlü giderilemedi. Bakanlık, eğitim fakültelerine alınacak öğrenciler için kontenjanların belirlenmesinde, öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin verilmesinde, öğretmenlik uygulamaları konusunda fakültelerle gerekli işbirliğinin oluşmadığını sürekli dile getirdi. Ama nedense bir çözüm bulunamadı.

Nasıl Bir Öğretmen

İyi öğretmen, nitelikli öğretmen deyince ne anlıyoruz? İyi ve nitelikli öğretmen; kendi alanında gerekli bilgi ve becerilere sahip, öğretmenlik meslek bilgisi ve becerisi ile donanmış, düşünen, soru soran, eleştiren, gelişmeye ve yeniliklere açık, kendin sürekli yenileyen, mesleğini seven, topluma ve ülkeye hizmeti temel

ilke sayan, dünyayı güzelleştirmek için çaba harcayan, Türk Milli eğitiminin genel amaçları ile temel ilkelerini benimseyen, Türkiye Cumhuriyetine, Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı, çağdaş, demokratik ve laik bir dünya görüşüne sahip, mesleğin gerektirdiği kişilik özelliklerini ve sorumluluk duygusunu taşıyan, Türkçeyi doğru ve düzgün kullanan aydın bir kişidir.

Bu durumda temel hedef, yukarıda nitelikleri sayılan öğretmen tipini yetiştirmek, Milli Eğitim sistemine kazandırmak olmalıdır.

Aslında Türk Eğitim tarihi öğretmen yetiştirme bakımından 150 yıl gibi köklü bir geçmişe, zengin bir deneyime sahiptir. BU güzen deneyimin içinde köy enstitüleri, ilk öğretmen okulları, eğitim enstitüleri, yüksek öğretmen okulu, kız teknik yüksek öğretmen okulu, erkek teknik yüksek öğretmen okulu gibi çok olumlu örnekler bulunduğu gibi; YAYKUR, mektupla öğretim, hızlandırılmış eğitim, dışarıdan diploma verme, meslekten olmayanları öğretmen yapma gibi çok olumsuz örnekler de vardır. Şimdi yapılması gereken şey, öğretmeni istihdam eden milli Eğitim Bakanlığı ile, öğretmeni yetiştiren YÖK ve üniversitelerin sağlıklı işbirliği yapması, son yıllarda açıkça görüldüğü gibi necik (sayı) uğruna netiliğin kurban edilmemesidir. Temel ilke, hem nitelikli öğretmen hem de yeter sayıda öğretmen yetiştirme olmalıdır. Meslek sevgisi ve öğretmenlik ruhu kazandırmak, nitelikli adayları mesleğe çekmek ve öğretmen adaylarını hizmet ötesi çok iyi yetiştirmek temel amaç olmalıdır.

Unutmayalım ki, nitelikli ve başarılı öğretmen yetiştirmek için, her şeyden önce nitelikli adaylar gerekir.

Üniversiteye giriş sınavlarında düşük puan alan adayların, öğretmen olmayı hiç aklından bile geçirmemiş adayların nitelikli öğretmen olmaları beklenemez. O halde yapılması gereken şey, öğretmenlik için geniş tabandan nitelikli adaylar seçme yoluna fitmek, bu adayları hizmet öncesinde çağlar değerler doğrultusunda yetiştirmektir. Bu yapılsa hem nitelikli ve başarılı öğretmenler yetişecek hem de mesleğin sağlığı artacaktır. Bu konuda geçmişteki olumlu modeller ve uygulamalar göz önüne alınmalı, onlardan yararlanılmalıdır.

Yüksek Öğretmen Okulu

Bu arada çok kısa olarak Yüksek Öğretmen okulu modeline değinmekte yarar var.

Yüksek Öğretmen Okulu'nun 1959'da oluşan yeni modeli, sürekli elemem ve en iyileri seçme modelidir. En seçkin öğrenci ileleri Türk Milli Eğitimin sistemine öğretmen olarak kazandırma modelidir. Yurt çapında ve geniş tabandan yazılı ve sözlü iki sınav sonucu ilk öğreten okullarına alınan köylü çocukların, yoksul halk çocuklarının en başarılı olanlarına üniversite kapılarını açan modeldir. Gerçek anlamda seçkin ve nitelikli öğretmen yetiştiren modeldir. Bu modelde öğrenci on yıl boyunca, beyni ve kalbiyle öğretmen olmaya hazırlanıyordu. Öğretmen adayına meslek sevgisi, hizmet duygusu, öğretmenlik kişiliği ve ruhu kazandırılıyordu. Yüksek Öğretmen Okulu mezunlarına kazandırılan üstün motivasyonun nedenlerinin başında, adayların çok iyi süzülüp seçilmesi, hizmet öncesinde on yıl süreyle çok iyi teşitilmesi gelmektedir. Öğrenim yaşamı boyunca öğretmen olmayı hiç düşünmemiş adaylarda motivasyon ve nitelik aranamaz. Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri, on yıl boyunca "ben öğretmen olacağım! İyi öğretmen olacağım!" diyerek yetişiyorlardı (Kavcar, 1982).

Yüksek Öğretmen Okulu mezunları, kendilerini her yerde ve çok kıza zamanda kabul ettirirdiler. Girdikleri her sınavda fark attılar. Başta üniversitelerin asistanlık sınavları olmak üzere, her türlü yurt içi ve yurt dışı sınavında hep ilk sıraları aldılar. Sırtlarını hiç kimseye ve hiç bir yere dayamadan, her şeyi kendi güçleriyle başardılar. Zaten sırt dayayacak yerleri, kimseleri yoktu ve olamazdı da.

Liselerde, üniversitelerde, dersanelerde, özel okullarda vb. En çok aranan, en iyi iş yapan kişiler oldular. Bu konuda en tipik ve çarpıcı örneklerden biri, ülkemizde en çok ün yapmış dersanelerin başında gelen İstanbul MEF Dersaneleri, MEF İşletmeleri ve MEF Okullarıdır. Daha pek çok çarpıcı örnek verilebilir. Bütün bunlar modelin gücünü ve niteliğini göstermektedir. Ve bu model, dışarıdan alınma 8thal9 bir model değil, yerli bir modeldir, Türk modelidir.

Bakanlığın Yanlış uygulamaları

Şu nokta çok iyi bilinmelidir ki, öğretmenlik , üniversite mezunun herkesin yapabileceği bir meslek değildir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. Maddesinde öğretmenlik, "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir" diye tanımlanıyor. Evet, "Özel bir uzmanlık mesleği". Şu veya bu şekilde bir üniversiteyi bitirenlerin işsiz kalmasınlar diye yapabilecekleri bir meslek değildir bu. Öğretmen olmayı önceden hiç düşünmemiş olanların ya da salt ticaret amacı güden paralı formasyon sertifikası alanların yapacakları meslek değil. Böyle kişileri öğretmen olarak atamaya kalkışırsak, her şeyden önce Milli Eğitimin temel Kanunu'na ve Milli Eğitim Sistemine ihanet etmiş oluruz. Bu ihanetin günahı da kuşaklar boyu sürer bu ihanet toplumu içten içe çökertir, yıkar

1993 yılında yeni bir uygulama başlatıldı: Biyoloji, Fransızca vb. Mezunları sınıf öğretmeni olarak atandı. Oysa çocuk psikolojisi bilmeyen, çocuğun dilinden anlamayan, çocukla iletişim kurma yollarını bilmeyen, vereceği dersin özel öğretimini okumamış bir kimse sınıf öğretmeni olamaz.

Sınıf öğretmeni yetiştiren iki yıllık eğitim yüksekokulları, 1999'de eğitim fakültesi adıyla veya sınıf öğretmenliği bölümü adıyla dört yıllık oldular. Böylece iki yıl mezun verilemedi, ihtiyacı karşılamak için Bakanlıkça yollar arandı. Bu durum, ülke ihtiyaçlarını plânlama konusunda Bakanlıkta YÖK arasındaki kopukluğun ve hesapsız uygulamaların tipik bir örneğidir.

1996-97 öğretim yılında çok yanlış bir uygulama daha oldu: Öğretmenlik meslek bilgisi (pedagojik formasyon) aranmadan, Lisans düzeyinde öğrenim görmüş herkes öğretmen olarak atandı. Su ürünleri mühendisi de, ziraat mühendisi de, diş hekimi, veteriner, hemşire, kimyager de... öğretmen olarak atandı. Mesleğe bu şekilde alınan kişilerin düştüğü veya yarattığı çok acı durumlar, öğretmenlik mesleğinin saygınlığına büyük zararlar vermektedir. Üzülerek belirtelim ki, akar mizah örneği trajik-komik durumları sık sık duymaktayız.

İngiltere'den Bir Örnek

Nitelikli öğretmen konusu, hemen her ülkeyi sıkı bir biçimde ilgilendiren bir konu. Bundan birkaç yıl önce İngiltere'de çıkan bir yazıda ilginç ve çarpıcı noktalar üzerinde duruluyordu (Prodromou, 1995). Gerçi yazının asıl konusu "iyi bir dil öğretmeni" idi ama bütün öğretmenleri yakından ilgilendiriyor.

Makalede, öğretmenin genelde ve geleneksel olarak üç rolü üstlendiğini belirtiyor: Etkinlikleri kontrol etme, bilgi verme, yanlışları düzeltme. Artık öğretmenin bu rollerle yetinemeyeceğini vurgulanan yazıda “ Öğretmen daha değişik rolleri de üstlenmelidir ve bu çok önemlidir” deniyor ve şunlar ekleniyor:

“Öğrencilerin isimlerini söyleme, alanı ve zamanı iyi kullanma, göz teması, tahtayı iyi kullanma, kontrolün yapılma biçimi, bir dersin bütünleşmesini ya da bir sınıfın “beraberliğini” sağlar”

Daha sonra, öğretmenin üstlenmesi gereken yeni etkinlikler ve roller üzerinde duruluyor:

Öğretmenin Başlıca Etkinlikleri ve Roller

Etkinlik

Rol

1. Öğrencileri çalışmalar için yönlendirir (Gruba katılma vb.)	:Yönetici
2. Konuşması, dili doğru ve düzgün kullanması, davranışları ile model olur	:Örnek
3. Konuşan öğrencileri dinler, sınıfı gözlem altında tutar.	:İzleyici
4. bir çalışmaya en iyi şekilde nasıl yaklaşacakları konusunda öğrencilere önerilerde bulunur.	:Danışman
5. Gerekli durumlarda açıklamalar yapar.	:Bilgi veren
6. Öğrencilerin kendi kendilerine çalışmalarını için materyal sağlar ve rehberlik eder.	:Kolaylaştırıcı
7. Dersten sonra, öğrencinin çalışmasını etkileyen kişisel sorunlarını onunla tartışır	:Sosyal hizmetli
8. teneffüste öğrencilerle konuşur, söyler, birlikte bir yere gitme işini düzenler (sinema vb.)	:Arkadaş

Ayrıca, “öğretmeni değerlendirme formu” diyebileceğimiz bir soru listesi de yer almaktadır:

Öğretmenin Rolünü Gözlemeye Dayalı Soru Listesi

1. Derste sınav mı yoksa öğretim mi ön plandaydı?
2. Sorular soruluyor, kavrama durumunu kontrol ediyor muydu?
3. Öğretmen, öğrencilerin sorularına uygun bir şekilde, dikkatli ve tam yanıtlar veriyor muydu?
4. Öğrencinin yanlışlarına karşı, öğretmenin tutumu teşvik edicimi, yoksa engelleyici miydi?
5. Öğretmen alaycı mıydı?
6. Öğretmen nedensiz bağırıyor muydu?
7. Öğretmen arkadaşça davranıyor muydu?
8. Derste neşe var mıydı?
9. Öğrenciler rahat mıydı?
10. Öğretmen, öğrencilerin isimlerini yeteri kadar kullanıyor muydu?
11. Öğretmen konuşurken, öğrencilerin yüzlerine bakıyor muydu?
12. Öğretmen, etkinliğe göre, sınıfta yer değiştiriyor muydu?
13. Öğretmen, bir etkinliği yapmak için öğrencilerin ne kadar zamanlı olduğunu söylüyor muydu?
14. Öğretmen yararlı bilgileri yazmak için tahtayı kullanıyor muydu?
15. Öğrencilerin dikkatini odaklaştırmak için kontrol etme (soru sorma, bilgi alma) tekniklerini kullanıyor muydu?
16. Öğrencilere bireysel ilgi gösteriyor muydu?

17. Öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konular hakkında konuşmak için fırsatları var mıydı?
18. Öğretmenin “iyi” ve “zayıf” öğrencilere farklı konuşuyor muydu?
19. Öğretimin sesi, demek istediğini belirginleştirmek ve öğrencilerin dikkatini çekmek için yeterli miydi?
20. Öğretmen, derste kaç farklı rolü üstleniyordu? (Prodromou, 1995).
21. Öğretmen, etkinliğe göre, sınıfta yer değiştiriyor muydu?
22. Öğretmen, bir etkinliği yapmak için öğrencilerin ne kadar zamanlı olduğunu söylüyor muydu?
23. Öğretmen yararlı bilgileri yazmak için tahtayı kullanıyor muydu?
24. Öğrencilerin dikkatini odaklaştırmak için kontrol etme (soru sorma, bilgi alma) tekniklerini kullanıyor muydu?
25. Öğrencilere bireysel ilgi gösteriyor muydu?
26. Öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konular hakkında konuşmak için fırsatları var mıydı?
27. Öğretmen “iyi” ve “zayıf” öğrencilere farklı konuşuyor muydu?
28. Öğretmenin sesi, demek istediğini belirginleştirmek ve öğrencilerin dikkatini çekmek için yeterli miydi?
29. Öğretmen, derste kaç farklı rolü üstleniyordu? (Prodromou, 1995).

Öğretim elemanı Yetiştirme

Daha önce de belirtildiği gibi, öğretmen adayının ve öğretmenin her şeyden önce genel kültür, alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi bakımından çok iyi yetişmesi gerekir. Bunun yanı sıra mesleğe uygun kişilik özellikleri, meslek sevgisi ve coşkusu: mesleğe karşı ilgi ve yetenekler, mesleki yeterlikler gibi temel ölçütler de gereklidir öğretmenlik için. Ve de çağdaş dünya görüşü, çağdaş değerlere ve demokrasiye bağlılık, laik bir dünya görüşü gereklidir.

Unutmayalım ki iyi eğitimi iyi öğretmenler yapar. Öğretmen yetiştirme işini ciddi olarak elealmadan , 8 yıllık eğitim reformu gibi atılımlar eksik kalır. Bu da umutların kırılmasına, hayallerin yıkılmasına yol açar.

Nitelikli öğretimini, nitelikli öğretim elemanları yetiştirir. Bu durumda öncelikle, öğretmen yetiştiren öğretim elemanlarının çok iyi olması konusuna eğilmek gerekir. Bugün ülkemizdeki bütün üniversitelerde olduğu gibi,. Eğitim fakültelerinde de kendisi pedagojik formasyona sahip olmayan çok sayıda öğretim elemanı bulunmaktadır. YÖK 1986 yılında bu önemli konuya eğildi ama nedense bir sonuç çıkmadı.

YÖK/dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi uyarınca, Yükseköğretim kurulu Başkanlığı, Milli Eğitim bakanlığı ile işbirliği yaparak 750 yurt dışı öğrenim bursunun eğitim fakültelerine tahsis edilmesini sağlamış ve bu çerçevede yurtdışına eğitim fakülteleri adına öğrenci gönderme işlemleri başlatılmıştır (YÖK, 1998).

Bu uygulamada temel amaç, ülkemizde çok ihmal edilmiş olan özel öğretim yöntemleri alanında öğretim elemanı yetiştirmek, öğretmenlik meslek bilgisi öncelik vermektir. Yani hedef, ne öğretelim değil, nasıl öğretelim sorununa cevap vermektir.

YÖK'ün yeni başlattığı “yurtiçi lisansüstü eğitimi programı” uygulaması da, yaklaşım bakımından gerçekçi, olumlu ve yararlıdır. Buna göre, taşrada gelişmekte olan üniversitelerden seçilen araştırma görevlileri, ülkemizin gelişmiş üniversitelerinde lisansüstü eğitim yapacak. Böylece hem yurtdışı için döviz

harcamaları azalacak, hem beyin göçü ve dönmeyiş gibi eleman kaybı önlenecek, hem de taşra üniversitelerindeki eğitimin niteliği yükseltilecektir.

Bu uygulamada doğabilecek pürüz ve aksamaların giderilmesi, uygulamanın ciddi bir şekilde sürmesi çok yararlı bir hizmet olacaktır.

Öğretmen yetiştirme bir süreçtir. Bu süreç öğretmen adayının seçimiyle başlar. ÖSS puanı tek ölçüt olamaz, olmamalıdır. Öğretmen adaylarının “ öğretmenliği yatkınlık testi” nden ya da “ öğretmenlik kişilik testi”nden geçmesi gerekir (Nas, 1999). Ayrıca öğretmen adayı ile görüşme yapılmalıdır. Görüldüğü gibi öğretmen yetiştirme, öğretmen adaylarının seçimi ile başlar, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler sürer.

Öğretmen yetiştiren öğretmenlere büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Unutulmamalı ki, en iyi öğretme yolu iyi örnek olmaktır. Öğretmen yetiştiren öğretmen de öğretmen adaylarına örnek olmalıdır. Davranışlarıyla, sözleriyle, tutumuyla, ders veriş biçimiyle, hareketleriyle...

Eğitim fakültelerine araştırma görevlisi alınırken en az üç yıl başarılı öğretmenlik yapma koşulu aranmalıdır. Ve araştırama görevlileri, iyi ve nitelikli bir “öğretmen yetiştiren öğretim elemanı” olacak şekilde özenle yetiştirilmelidir.

Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılanması

Yükseköğretim kurulu Yürütme kurulunun 4 Kasım 1997 tarihli kararı ile eğitim fakültelerine yeni bir yapılanma getiren düzenleme üzerinde iyice durmak gerekir.

Aslında, ülkemizin ihtiyaçları, insan gücü planlaması, nitelikli ve uygun sayıda öğretmen yetiştirme, Milli Eğitim bakanlığı ile sağlıklı ve sıkı ilişkiler gibi önemli konular nedeniyle eğitim fakültelerinde ve öğretmen yetiştirip atama sisteminde köklü bir düzenlemeye gerek vardı. 1982’de veya o yıllarda yapılması gereken düzenleme, ancak 15 yıl sonra gündeme alınmıştır.

Dünya Bankası ile MİLLÎ Eğitim Bakanlığı arasında yapılan işbirliğinin bir uzantısı olarak 1991 yılında öğrenmen yetiştiren eğitim fakülteleri de proje kapsamına alındı. YÖK/ Dünya Bankası projelendirme çalışmaları 1997 yılında sona erdi. Yabancı uzmanlarla birlikte oluşturulan yeni yapılanma 1998 yılında uygulamaya geçti.

Bu düzenlemenin olumlu yanları bulunduğu gibi, Türkiye koşullarına ve gerçeklerine uyma bakımından tartışma götürür yanları da bulunmaktadır. Özellikle nitelikli öğretmen ve uygun sayıda öğretmen yetiştirme bakımından bu düzenlemenin yeterli, gerçekçi ve doyurucu olduğunu söylemek güç.

Olumlu Yanları

Yeni öğretmen yetiştirme sisteminin olumlu yanları:

1. Türkiye’de şimdiye kadar neredeyse tümünden ihmal edilmiş olan “özel öğretim yöntemleri” konusuna önemle el atması. Her bilim dalının özel olarak nasıl öğretileceği konusunda Amerika ve Avrupa’da ciddi çalışmalar ve yayınlar 1960’tan sonra giderek artmıştı. Ne varki ülkemizde belli dallarda öğretmen yetiştiren kurumlar böylesi çalışmalardan habersiz görünüyordu.

2. Yükseköğretim Kurulu, ilk ve ortaöğretim kurumlarında öğretmenliği olan bilim dallarında yurt dışına, özel öğretim yöntemleri alanında yüksek lisans ve doktora yapmak üzere öğretim elemanları göndermiştir ve bu olumlu bir çabadır.
3. Yeni sistemin bir başka olumlu yanı, öğretmenlik uygulamasına gereken önemi verme yaklaşımıdır. Eskiye oranla bu konuya daha ciddi eğilme çabası görülmektedir ve uygulamanın hem fakülte'deki dersler içinde, hem de Milli Eğitim Bakanlığı okullarında önemi ve süresi arttırılmıştır. Gerçekten, YÖK'ün öğretmenlik konusunda önemli adımları ve atılımlar peşinde olduğu görülmektedir. YÖK/Dünya Bankası Hizmet öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi çerçevesinde. Eğitim Fakültesi-Ugulama okulu işbirliği Programı geliştirme konusunda bir kılavuz ve ayrıntılı bir yönerge hazırlanmakta olduğu, uygulama öğretmenliği, deneyimli öğretmenlerden yararlanma gibi olumlu ve yararlı çabaların sürdüğü yolunda bilgiler edinilmektedir (Yıldırım, 1998). Ama şunu önemle vurgulayalım ki, önemli olan kuramsal çalışma değil, uygulamalardır ve çalışmaların uygulamaya yansımalarıdır. Ve de bu yansımaların sıkı bir şekilde sürekli izlenmesidir. Bu arada, yukarıda sözü edilen uygulama kılavuzu çalışmalarından da yararlanılarak, milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü'nce bir "Öğretmenlik uygulaması Yönergesi " hazırlanmış ve Temmuz 1998'de Bakan onayı alınarak yürürlüğe girmiştir. Ası adı, "Öğretmen adaylarının Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Eğitim-Öğretim Kurumlarında Yapacakları Öğretmenlik uygulamasına ilişkin Yönerge" olan bu yararlı çalışma, okullardaki uygulama çalışmalarını bir düzene koymayı ve daha işlevsel hale getirmeyi hedeflemektedir.
4. Standart program yaklaşımı olumlu sayılabilir. Çünkü belli bir işe görevli eleman yetiştirirken, birbirine benzer programlarla yetiştirilmesi gereği vardır. Ama bütün derslerin YÖK tarafından belirlenmesi yerine, fakülte'lere % 20-30 bir esneklik tanınması düşünülebilirdi.
5. Sınıf öğretmenliği sorununu ciddi olarak el atma yaklaşımı çok olumlu. Çünkü bu alan çok ihmal edilmişti, ihtiyaç katlanarak artıyordu. YÖK VE Bakanlık bu konuya daha önceden gereken önemi vermedi.
6. Yeni model, 8 yıllık kesintisiz temel eğitime öğretmen yetiştirme hazırlığı bakımından olumlu yenilikler getirmekte. İlköğretimin 6-8. Yıllarında yani son üç yılına öğretmen yetiştiren bölümleri devreye sokmuştur. Türçe, sosyal bilgiler ve fen bilgisi gibi derslerin öğretmenleri önceden çok ihmal edilmişti.
7. Modelde öğrencilerin lisans eğitiminde asıl dallarının yanında alması istenen yan alanlar, ülkemiz gerçekleri ve öğretmen ihtiyacını karşılama bakımından temelde olumlu bir yaklaşımdır. Yan alan uygulaması, eskiden yüksek öğretmen okulunda ve eğitim enstitülerinde yer alan işlevsel ve gerçekçi bir uygulamadır.

Olumsuz Yanları

Eğitim fakültelerine getirilen yeni yapılanmanın olumsuz görünen yanları, tartışma götürür yanları da var. bunlar şöyle sıralanabilir.

1. Çalışma gruplarında, nasıl ve neye göre seçildikleri belli olmayan Türk öğretim elemanlarının yanı sıra, Türkiye koşullarını bilmeyen, sadece kendi ülkelerindeki uygulamalar ile sınırlı yabancılar çok yüksek ücretlerle görevlendirilmişlerdir. Uzman sıfatıyla gelen yabancıların (İngiliz ve Amerikalı) ne derece uzman oldukları belirsizdir. Bu bakımdan, kendi 150 yıllık ulusal deneyim ve birikimlerimize dayanmayan, kendi eğitimcilerimizce, akademik kurullarda tartışılmadan, tepeden inme bir biçimde ortaya çıkan bu yapılanma, “dışardan alınan bir model” görüntüsü vermektedir. 150 yılda edinilen birikimin dışlanması, üzücü ve düşündürücüdür. Bu yönüyle yeni düzenleme, eğitim fakültelerindeki öğretim elemanlarının desteğini almayan bir uygulamadır (Ataman, 1998). Oysa bu yapılanmayı uygulayacak olanlar öğretim elemanlarıdır. Onları güdülemeden ve onların desteği alınmadan verim ve başarı beklenebilir mi? Bütün eğitim fakültelerinde yeni yapılanmanın birden uygulanması yerine pilot bir uygulama ile işe başlanması daha uygun olurdu.
2. Programlardaki derslerin düzenlerinde sistematik açıdan yanlışlıklar göze çarpıyor. Öğretmenlik için çok gerekli olan “genel kültür” boyutu göz ardı edilmiş görünüyor. Psikoloji, sosyoloji, felsefe, eğitim psikolojisi, Türk Eğitim Tarihi gibi dersler yok programda.
3. Yeni düzenlemelerin getirdiği tezsiz yüksek lisans uygulaması, ilk bakışta ilginç ve çekici görünüyor. Ortaöğretim dal öğretmenliği için lisansüstü eğitim öngörülmesi, niteliği yükseltici bir etken olarak görülebilir. Ama bu yaklaşım Türkiye gerçeklerine ve koşullarına uygun değil. Çünkü iç yıl önce hiç bir önkoşul konulmadan lisans mezunu herkes öğretmen yapıldı ihtiyaç gene karşılanamadı. Şimdi süre 1-1,5 yıl uzayacak. Nüfus artışı sıfır olan ülkelerde böyle modeller düşünülebilir, doktora koşulu bile aranabilir. Ama % 2,5 nüfus artışı olan Türkiye’de tabandan büyük baskı ve talep olduğu için 5,5-6yılıda öğretmen yetiştirmek lükse kaçır ve gerçekleşmez. Ayrıca akranları 4 yılda hayata atılırken başarılı ve yetenekli adaylar öğretmenliği seçmez, aday kalitesi baştan düşer.
4. Tezsiz yüksek lisans programı için öngörülen dersler lisans dersleridir. Bunlarla yüksek lisans diploması, bilim uzmanı diploması verilemez. Verilmeye kalkılırsa akademik kavramlarda ve değerlerde yozlaşma olur. Bu da bilimsel tutum ve akademik değerler açısından sakıncalıdır.
5. Ortaöğretim dal öğretmenlikleri için 4 yıllık lisans programı 3,5 yıla mı sığdırılacaktır, yoksa öğrenci iki ayrı programı bir yarıyıl birlikte mi yürütecektir? Dört yıllık lisans mezunu öğretmenle tezsiz yüksek lisansı bitiren öğretmen arasında görülen sürelerdeki farklılık istihdamlarına nasıl yansıtacaktır? Belirsiz.
6. Öğretmenler arasında, tezsiz yüksek lisans yapan – yapmayan ikiliği ve çekişmesi olacaktır. Eskiden, fakülte mezunu – eğitim enstitüsü mezunu çekişmesi ve çatışması vardı.

7. Yeni düzenlemede, öğrenci kaynağına hiç değinilmiyor. Oysa nitelikli öğretmen için nitelikli adaylar gerekir. 1959 yılında oluşan Yüksek Öğretmen okulu modeline bir göz atılıyorsa, ülkemiz gerçekleri açısından öğrenci kaynağının önemi anlaşılırdı.
8. Öğretmenlikte çok önemli bir yeri olan meslek sevgisi, hizmet duysusu, meslek ruhu ve motivasyon, tezsiz yüksek lisans yaklaşımıyla kolay kolay kazandırılmaz. Oysa yüksek öğretmen okulunda öğretmen adayları, on yıl süreyle beyni ve kalbiyle hazırlanıyordu mesleğe.

SONUÇ

Toplumun, ülkenin geleceği için öğretmen ve öğretmenlik mesleği üzerinde gereğince ve yeterince durmalıyız. Bir eğitim sisteminin en önemli ögesi öğretmendir. İyi eğitimi iyi öğretmenler, nitelikli öğretimi de nitelikli öğretmenler yapar. Ayrıca öğretmenin eğitim-öğretim etkinlikleri ve rolleri de giderek artmaktadır.

Türk eğitim tarihi, öğretmen yetiştirme bakımından 150 yıl gibi köklü bir geçmişe, zengin bir deneyime sahiptir. Bu zengin birikimin içinde çok olumlu modeller bulunduğu gibi, çok olumsuz örnekler de vardır. Nitelikli öğretmen yetiştirmek için bu zengin deneyim ve birikimden yararlanmak gerekir.

Hiç gözden uzak tutulmaması gereken önemli bir nokta, iyi ve nitelikli öğretmen için nitelikli ve yetenekli adaylar gerektiğidir. Üniversite mezunu olan herkes öğretmenlik yapamaz. Herkes öğretmen olursa, öğretmenlik bir meslek sayılmıyor demektir. Oysa Milli Eğitim Temel Kanunu, “ öğretmenlik özel bir ihtisas mesleğidir” diyor.

İyi öğretmen yetiştirmek için eğitim fakültelerindeki öğretim elemanları üzerinde de sıkı bir şekilde durmak gerekir. “ Öğretmen yetiştiren öğretmen tipi” büyük önem taşımaktadır. Oysa iyi öğretmen ve iyi öğretim elemanı konusu ülkemizde zaman çok ihmal edilmiştir.

Nitelikli öğretmen sorunu açıısından sakınca, eğitim fakültesinin yeniden yapılanması yolundaki çalışmaların olumlu yanları bulunduğu gibi, tartışma götürür yanları da göze çarpmaktadır. Bu konuda görüş ve öneriler istenmesi de, gecikilmiş olmakla birlikte, olumlu bir yaklaşım olarak görülebilir.

Öncelikle yapılması gereken şey, yüksek öğretmen okulu modelinde olduğu gibi nitelikli adayları mesleğe çekmek, bu adaylara çok iyi bir alan bilgisi ve pedagojik formasyon kazandırıp ciddi ve sıkı bir uygulama – staj yaptırmak, yani onları hizmet öncesi çok iyi yetiştirmek olmalıdır. Öğrenci kaynağı için, eskiden ilköğretmen okullarında yapıldığı gibi, geniş tabana dayalı ciddi sınavla öğrenci almak kaydıyla, Anadolu öğretmen liselerinden yararlanılabilir.

Öğretmenlik bir özel uzmanlık mesleği olmanın yanı sıra bir sanattır. Sorun iyi öğretmen yetiştirmektir. Çünkü iyi eğitimi iyi öğretmenler yapar.

Şunu çok iyi bilelim ki, Türkiye Cumhuriyetini kuranlar, o zamanki yoksulluklar ve yoksunluklar içinde bile öğreten niteliği üzerinde ısrarla durmuşlardır.

ÖNERİLER

Öğretmen sorunuyla ilgili önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz:

- Öğretmenliğin bir uzmanlık mesleği olduğu hiç göz ardı edilmemelidir.
- Öğretmeni, öğretmen eğitimine elverişli belli merkezlerde yetiştirmek gerekir.
- “Öğretmen yetiştiren öğretmen tipi” üzerinde önemli durulmalıdır. Çağdaş dünya görüşü, çağın özellikle demokratik ve laik değerleri bakımından bu konuya eğilmek gerekir.
- Bugün üniversitelerde ve eğitim fakültelerinde, kendileri pedagojik formasyona sahip olmayan pek çok öğretim elemanı bulunmaktadır ve bu çok acı bir gerçektir. YÖK’ün bu konuya ciddi olarak eğilmesi gerekir.
- Daha önceden mesleğe çok değişik kaynaklardan alınan öğretmenler gerçekçi ve etkili bir hizmet içi eğitimden geçirilmelidir. Başarı olamayanların başka görevlere aktarılması düşünülmelidir.
- Yetenekli ve başarılı gençleri mesleğe çekmek için özendirici önlemler (burs, yurt, yatılılık, donatım vb.) alınmalı, Bakanlığın önlemleri daha çekici hale getirilmeli, Anadolu öğretmen lisesi kaynağı çok iyi düzenlenip değerlendirilmelidir.
- Öğretmen adayları hizmet öncesinde çok iyi yetiştirilmeli, adaylara meslek sevgisi, yurt sevgisi, hizmet duygusu ve öğretmenlik ruhu kazandırılmalıdır.
- Nitelikli öğretmen ve yeter sayıda öğretmen birlikte düşünülmelidir, her türlü planlama ve düzenleme buna göre yapılmalıdır.
- Mesleğe girişte sıkı bir sınav yapılmalıdır. Sınavda sadece bilgi değil, mesleğin gerektirdiği kişilik özellikleri ve çeşitli nitelikler de aranmalıdır. Yetersiz ve başarısız adalar mesleğe kesinlikle alınmamalıdır. Yetersiz asıl yerine vekil kullanılabilir, boşluklar vekille doldurulabilir. Eğir vekil yetersiz çıkarsa onun görevine hemen son verilebilir. Ama asıl yetersiz çıkarsa o kolay kolay atılamaz, katlamalı sorun olur.
- Eğitimde artık her şey öğretemeden beklenemez. Eğitim uygulamalarında ve eğitim sorunlarına çözüm bulmada eğitim uzman yardımcısı ve eğitim uzmanlarından mutlaka yararlanma yoluna gidilmelidir. Büyük umutlar bağladığımız sekiz yıllık temel eğitiminin etkili ve başarılı olabilmesi için de, okul yönetimine ve öğrenciye yardım edip yol gösterecek uzman yardımı şarttır (Okul psikologu, danışman, sanat eğitimcisi, özel eğitimci, ölçme ve değerlendirmeci, program geliştirmeci, eğitim teknolojü, halk eğitimcisi vb.).

KAYNAKLAR

- ANAÇEV (1998) Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı: Bilgi Çağında Öğretmenimiz Sempozyumu, 8-9 Kasım 1998, Ankara
- Ataman, A. (1998): Eğitim Fakültelerinin yeniden Yapılanmasının Düşündürdükleri, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi, Sayı, 15, s. 270.
- Eşme, İ. (1997): Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılanma Cumhuriyet, 10 Haziran 1997

- Eşme, İ. (1998): 150. Yılda Öğretmen Yetiştiren Kurumlar, Cumhuriyet, 16 mart 1998
- Gazi Üniversitesi (1987): Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği, Sempozyum, Ankara
- Kavcar, C. (1975): Eğitimimizde Nicelik-Nitelik ve Öğretmen Sorunu, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1-4, Ankara, s 113-126.
- Kavcar, C. (1982): Tarihe Karışan Bör Öğretmen yetiştirme Modeli: yüksek Öğretmen Okulu, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, Ankara s. 197-214.
- Kavcar, C. (1987): Yüksek Öğretmen Okulunun Öğretmen Yetiştirmedeki Yeri, Gazi üniversitesi Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının Dünü-Bugünü-Geleceği Sempozyumu, tebliğler, Ankara, s. 39-52.
- Kavcar, C. "Öğretmen Sorunu" Cumhuriyet, 16 eylül 1997.
- Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (1993): Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon ve İşbirliği Toplantısı, 26-29 mayıs 1992 Erzurum, Milli Eğitim Basımevi, Ankara
- Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (1993): Öğretmen Yetiştirme toplantısı, 30 nisan – 2 Mayıs, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (1996): Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon ve İşbirliği Toplantı, 15-17 Haziran 1995, Milli Eğitimi basımevi, Ankara
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (1992): Öğretmen yetiştirmede Koordinasyon, Ankara
- Nas, R. (1999) : Öğretmen Yetiştirmek, Öğretmen Dünyası, Ocak, Sayı 229, s. 18
- Öztürk, C. (1996): Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Ankara, türk Tarih Kurumu.
- Öztürk, C. (1998): Türkiye’de dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren kurumlar, İstanbul, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları
- Prodromou, L. (1995): İyi Bir Dil Öğretmeni, Çev. Cihan Gülten, TÖMER Dil Der., Aralık, Sayı 38, s. 36-47.
- Yıldırım, A. (1998): Öğretmen Eğitiminde Eğitim Fakültesi – Uygulama Okulu İşbirliği: YÖK/ Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi Çerçevesinde Geliştirilen Bir Program, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 140, s. 8.
- YÖK (1998) : Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, Ankara, s. 3.
- YÖK (1998): Türk Yüksek Öğretiminin Bugünkü Durumu.